

УДК 343.322

Ростислав Бундз

Національний університет “Львівська політехніка”,
асистент кафедри кримінального права та процесу
Навчально-наукового інституту
права, психології та інноваційної освіти,
кандидат юридичних наук
rostyslav.o.bundz@lpnu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3651-4068>

Оксана Підгородецька

Національний університет “Львівська політехніка”,
студентка Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
oksana.pidhorodetska.pv.2022@lpnu.ua

ПРОБЛЕМИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДЕРЖАВНУ ЗРАДУ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

<http://doi.org/10.23939/law2023.38.157>

© Бундз Р., Підгородецька О., 2023

Повномасштабне вторгнення рф створило нові проблеми, пов’язані з державною зрадою. Питання державної зради є актуальним в умовах сьогодення, адже воно завжди залишається важливим для забезпечення національної безпеки, суверенності та недоторканності держави. Державна зрада є серйозною злочинною діяльністю, що може мати колосальні наслідки для майбутнього держави. У статті розкрито недоліки у законодавстві, пов’язані з недостатньо ефективною системою регулювання, реалізації та виконання покарань, проведено дослідження та аналіз проблеми притягнення до кримінальної відповідальності за державну зраду в умовах війни в Україні. Акцентується увага на питаннях справедливого судового процесу, прав захисту обвинувачених та дотримання міжнародних норм права.

У статті розглядається правовий статус та визначення державної зради в українському законодавстві, а також подано статистику розглядів справ державної зради під час повномасштабного вторгнення російської федерації. У статті виокремлено актуальні проблеми притягнення до кримінальної відповідальності за державну зраду в умовах війни в Україні, яка загрожує національній безпеці держави – особливості та проблеми реалізації. Важливим аспектом є визначення, які конкретно дії можуть вважатися державною зрадою і які інтереси держави порушуються. Проблематика державної зради може стати предметом політичних маніпуляцій і переслідувань. Державі необхідно максимально забезпечити справедливого покарання тих громадян України, що вчиняють кримінальні правопорушення проти національної безпеки України в умовах воєнного

часу. Влада повинна забезпечити належну охорону національної безпеки та здатність ефективно реагувати на загрози.

Українське законодавство потребує подальшої роботи над вдосконаленням визначення та застосування поняття державної зради, а також забезпечення правових гарантій для захисту громадян від можливих зловживань.

Ключові слова: державна зрада; війна; кримінальна відповідальність; національна безпека.

Постановка проблеми. Під час війни наша держава зіткнулася з рядом проблем, пов'язаних з притягненням до кримінальної відповідальності за державну зраду. Найбільш поширеними з них на сьогодні є недоліки у законодавстві, пов'язані з недостатньо ефективною системою регулювання, реалізації та виконання покарань.

Аналіз дослідження проблеми. Дослідження національної безпеки України стало одним з провідних напрямів у сфері кримінального права від початку повномасштабного вторгнення в Україну, зокрема дослідження теми державної зради. Наукові дослідження спрямовані на аналіз ситуації та проблем держзради. Кримінальну відповідальність за державну зраду в умовах війни досліджують багато вітчизняних вчених, зокрема: І. Сервецький, Ю. В. Луценко, М. А. Рубашенко, Р. О. Мовчан, Ю. Ю. Коломієць та інші. Попри вагомий доробок авторів у досліджуваній сфері, поза їхньою увагою залишилося багато актуальних питань щодо причин, процедури та проблеми порядку притягнення до кримінальної відповідальності за державну зраду.

Метою статті – дослідження та аналіз проблеми притягнення до кримінальної відповідальності за державну зраду в умовах війни в Україні.

Виклад основного матеріалу. Від початку вторгнення російської федерації на територію України для нашої держави постали нові виклики і проблеми, пов'язані з державною зрадою. Питання співпраці з державою-агресором та зради держави залишається актуальним питанням протягом всієї війни. Державна зрада є серйозною злочинною діяльністю, яка може мати великі наслідки для національної безпеки, може порушити суверенність та територіальну цілісність держави.

У ст. 17 Конституції України зазначено, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу [2].

Відповідно до ч. 1 ст. 111 Кримінального кодексу України, державна зрада – це діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України [3]. Таким чином, законодавець конституційними приписами відніс державну зраду до одного з найнебезпечніших діянь проти основ національної безпеки України [4].

Державна зрада становить велику загрозу національній безпеці України, адже дії зрадників можуть завдати колосальних збитків, зокрема це витік важливої інформації, яку ворог може використати в своїх інтересах.

З об'єктивного боку, державна зрада може характеризуватись у таких діях: 1) перехід на бік ворога в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту; 2) шпигунство; 3) надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України. Перехід на бік ворога означає, що громадянин України надає безпосередню допомогу державі, з якою Україна на той час перебуває у стані війни [6].

Державна зрада є закінченим злочином не з моменту встановлення зв'язку з іноземною державою, іноземною організацією або їх представниками чи з моменту отримання від них злочинного завдання, а з моменту вчинення певних конкретних дій на шкоду Україні. Прикладом цього є вступ до лав ворожої армії, початку збирання відомостей, що становлять державну таємницю, з метою їх наступної передачі представнику ворожої держави тощо [6].

Верховна Рада України ухвалила закон від 3 березня 2022 року “Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану”. Кримінальний кодекс України було доповнено положеннями, які передбачають максимальне покарання за вчинення державної зради в умовах воєнного стану в Україні. За вчинення державної зради у ч. 2 ст. 111 КК передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк п'ятнадцять років або довічним позбавленням волі, з конфіскацією майна [5].

Для притягнення до відповідальності за державну зраду необхідно зібрати достатньо доказів. Це може включати: свідчення свідків, матеріальні докази, аудіо- та відеозаписи, електронні повідомлення та інші джерела інформації. Попри фіксацію доказів, існують перешкоди, які ускладнюють притягнення винних до кримінальної відповідальності. Дуже часто свідки не бажають або бояться співпрацювати з правоохоронними органами, обсяг доказів може бути недостатнім або самі докази є слабкими. Це все впливає на процес притягнення винних до кримінальної відповідальності, він стає складним і часом незрозумілим.

Від початку повномасштабного вторгнення рф у нашу державу Державне бюро розслідувань викрило багато зрадників та колаборантів, які під час війни зрадили Україну та перейшли на бік ворога. За станом на 500 день повномасштабного вторгнення рф, Державне бюро розслідувань відкрило майже 1,7 тис. кримінальних проваджень щодо злочинів проти нацбезпеки. Серед них: 1 тис. 315 кримінальних проваджень за фактом державної зради (ст. 111 КК України), 286 кримінальних проваджень – за фактом колабораційної діяльності (ст. 111-1 КК України), 23 кримінальних проваджень – щодо пособників державі-агресору (ст. 111-2 КК України) та інші [4].

За результатами проведення досудового розслідування: 797 особам повідомлено про підозру; 436 осіб оголошені в розшук; 1 тис. 52 особи перевіряється на причетність до державної зради та колабораційної діяльності; 476 обвинувальних актів направлено до суду за цими статтями. Найбільшу кількість проваджень розпочато у Луганській, Запорізькій, Херсонській, Донецькій областях [4].

Українське законодавство потребує подальшої роботи над вдосконаленням визначення та застосування поняття державної зради, а також забезпечення правових гарантій для захисту громадян від можливих зловживань. Важливим аспектом є визначення, які конкретно дії можуть вважатися державною зрадою і які інтереси держави порушуються. У деяких випадках звинувачення у державній зраді може бути тлумачено не однозначно, тому потрібно більш чіткіше і конкретніше описати закони.

Проблематика державної зради може стати предметом політичних маніпуляцій і переслідувань. У контексті боротьби з державною зрадою необхідно збалансувати захист національних інтересів і прав та свобод громадян. Під час розгляду подібних справ необхідно забезпечувати право на справедливий суд. Для вирішення цих проблем важливо мати ефективні і незалежні судові органи, які дотримуються міжнародних стандартів з прав людини і забезпечують справедливість у всіх судових справах. Нашій державі треба максимально забезпечити справедливого покарання тих громадян України, що вчиняють кримінальні правопорушення проти національної безпеки України в умовах воєнного часу.

Висновки. У підсумку можна зазначити, що державна зрада завжди була і залишається однією з найважливіших і складних проблем сьогодення. Повномасштабне вторгнення рф створило

нові проблеми, пов'язані з державною зрадою. Ця тема є складною і потребує уважного вивчення та обговорення. Для України важливо створити ефективні механізми запобігання, виявлення та покарання державної зради. Влада повинна забезпечити належну охорону національної безпеки та здатність ефективно реагувати на загрози.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 500 днів війни: ДБР відкрило майже 1,7 тис. кримінальних справ щодо злочинів проти Нацбезпеки (інфографіка). *Державне бюро розслідувань*. URL: <https://dbr.gov.ua/news/dbr-vidkrilo-majzhe-1-7-tis.-kriminalnih-sprav-shhodo-zlochiviv-proti-nacbezpeki-infografika> (дата звернення: 27.09.2023).
2. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *База даних “Законодавство України” / ВР України*. URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 26.09.2023).
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. *База даних “Законодавство України” / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. (дата звернення: 26.09.2023).
4. Луценко Ю. В. Підстави та умови звільнення від кримінальної відповідальності за державну зраду. *Держава і право*. 2012. Вип. 56. С. 429–434.
5. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану: Закон України від 24.03.2022 № 2160-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2113-20#Text> (дата звернення: 27.09.2023).
6. Науково-практичний коментар до ст. 111 Кримінального кодексу України URL: <http://www.jurists.org.ua/criminal-law/1762-naukovo-praktichniy-komentar-do-st-111-kriminalnogo-kodeksu-ukrayini.html> (дата звернення: 30.09.2023).

REFERENCES

1. *500 dniv viiny*: DBR vidkrylo maizhe 1,7 tys. kryminalnykh sprav shchodo zlochyniv proty Natsbezpeky (infohrafika). Derzhavne biuro rozsliduvan. URL: <https://dbr.gov.ua/news/dbr-vidkrilo-majzhe-1-7-tis.-kriminalnih-sprav-shhodo-zlochiviv-proti-nacbezpeki-infografika> (Accessed:27.09.2023). [in Ukrainian].
2. *Konstytutsiia Ukrainy*: Zakon vid 28.06.1996 No. 254k/96-VR. Baza danykh “Zakonodavstvo Ukrainy” / VR Ukrainy. URL: <http://www.rada.gov.ua> (Accessed: 26.09.2023). [in Ukrainian].
3. *Kryminalnyi kodeks Ukrainy*: Zakon Ukrainy vid 5 kvitnia 2001 roku No. 2341-III. Baza danykh “Zakonodavstvo Ukrainy” / VR Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. (Accessed: 26.09.2023). [in Ukrainian].
4. Lutsenko Yu. V. *Pidstavy ta umovy zvlennia vid kryminalnoi vidpovidalnosti za derzhavnu zradu*. Derzhava i pravo. 2012. Vyp. 56. S. 429–434 [in Ukrainian].
5. *Pro vnesennia zmin do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy shchodo posylennia vidpovidalnosti za zlochyny proty osnov natsionalnoi bezpeky Ukrainy v umovakh dii rezhymu voiennoho stanu*: Zakon Ukrainy vid 24.03.2022 No. 2160-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2113-20#Text> (Accessed: 27.09.2023). [in Ukrainian].
6. *Naukovo-praktychnyi komentar do st. 111 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy* URL: <http://www.jurists.org.ua/criminal-law/1762-naukovo-praktichniy-komentar-do-st-111-kriminalnogo-kodeksu-ukrayini.html> (Accessed: 30.09.2023). [in Ukrainian].

Дата надходження: 03.04.2023 р.

Rostyslav Bundz

Lviv Polytechnic National University,
Assistant of the Criminal Law and Procedure Department
of the Educational and scientific institute
of law, psychology, and innovation education
PhD in Law
rostyslav.o.bundz@lpnu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3651-4068>

Oksana Pidhorodetska

Lviv Polytechnic National University,
student
Educational and scientific institute
law, psychology and innovative education
oksana.pidhorodetska.pv.2022@lpnu.ua

PROBLEMS OF PROSECUTING CRIMINAL RESPONSIBILITY FOR TREASON IN THE CONDITIONS OF WAR IN UKRAINE

The full-scale invasion of the Russian Federation created new problems related to treason. The issue of treason is relevant in today's conditions, because it always remains a place for ensuring national security, sovereignty and inviolability of the state. Treason is a serious criminal activity that can bring colossal consequences for the future state. The article reveals shortcomings in the legislation associated with an insufficiently effective system of regulation, implementation and execution of punishments, research and analysis of the problems of criminal prosecution for treason in the conditions of war in Ukraine is carried out. Attention is focused on the issues of a fair trial, rights of protection of plaintiffs and compliance with international legal norms.

The article examines the legal status and definition of treason in Ukrainian legislation, as well as statistics on the consideration of treason cases during the full-scale invasion of the Russian Federation. The article highlights the current problems of criminal prosecution for treason in the conditions of the war in Ukraine, which threatens the national security of the state – peculiarities and problems of implementation. An important aspect is the determination of which specific actions can be considered treason and which interests of the state are violated. The issue of treason can become the subject of political manipulation and persecution. The state needs to maximally ensure the fair punishment of those citizens of Ukraine who commit criminal offenses against the national security of Ukraine in wartime conditions. The authorities must ensure adequate protection of national security and the ability to effectively respond to threats.

Ukrainian legislation needs further work on improving the definition and application of the concept of treason, as well as providing legal guarantees to protect citizens from possible abuses.

Keywords: treason; war; criminal liability; National security.